

*Students' Essays
Студентски опити*

ХАРИЗМАТИЧНИЯТ РАЗУМ И ШИЗОИДНОТО РАЗДВОЕНИЕ НА ЧОВЕКА МЕЖДУ СЕБЕ СИ, КАТО САМИЯ СЕБЕ СИ И СЕБЕ СИ КАТО НЯКОЙ ДРУГ

Цветелина Димитрова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Харизматичният разум е вътрешното раздвоение между лудост и разумност, той е тази част от човешката същност, която носи потенциата към извисяване и себенадмогване, но също така и саморазрушителната интенция, погубваща индивида. Харизмата е индивидуалността, уникалността и оразличеността на субекта от масата, специфично преплетени с повлияността от социалната среда и полученото от културата, в която се намираме. Харизмата би могла да бъде и дар и бреме, средство и пречка, извисяваща и принизяваща, самосъздаване, но и саморазрушение. Каква роля ще отредим на нашата харизма, разглеждана в настоящия текст като репрезентираща същността ни, зависи от начина, по който ще се отнесем към шизоидното раздвоение на харизматичния разум, към противопоставянето между себе си като самия себе си и себе си като някой друг.

Keywords: charisma, charismatic mind, insanity, sense

Харизмата на човека

Човекът е продукт на обстоятелствата и на своя избор в социалната среда, в която живее. Широко разпространена е идеята, че човекът не би могъл да бъде в пълния смисъл на думата човек, ако неговият характер, начини на мислене и на поведение не бяха определени от заобикалящия го свят. Отредено е едно място на индивида като част от цялото, но не и място в сферата на уникалността и неповторимостта. Твърди се, че всеки е различен дотолкова, доколкото в него се съчетават по различен начин наследените от социума навици и общи правила, но в същността си той не е нищо друго освен поредното проявление на общоприетото. На пръв поглед това изглежда напълно логично и чисто интуитивно не буди никакво възмущение, освен недревния въпрос за мястото на човешката душа¹⁾ в един подобен тип възприемане на себе си и хората около себе си. Но тъй като споровете около нея и нейното утвърждаване или отричане са многобройни, ще се спра на една част от човешката

същност, чието съществуване едва ли би могло да бъде толкова лесно отхвърлено. Харизмата е онази част от човешкия индивид, която го прави различен и неповторим, тя е тази, която го отличава и издига над тълпата, но тъй като не съществува човек без харизма, то в известен смисъл всеки е по един специфичен начин отделен и оразличен от масата.

Харизматичният разум е едновременно разумен и неразумен, налуден и здравомислещ, извисяващ, но и унищожаваш, собствен, но и чужд. В този смисъл идеята за харизматичност не изключва напълно представата за повлияния от социума човек, но към последната трябва да се прибави и уникалността, представляваща налудната и алогична част от харизмата, която не е просто различният начин, по който се съчетава полученото от социалната среда в отделния индивид, тя е чистата индивидуалност, зависеща единствено от собственото Аз. Разглеждайки я като част от харизмата, тя е в постоянно взаимодействие с рационалното, с което взаимно си въздейства. Като съставлява харизматичния разум, тази налудност трудно и рядко би могла да бъде видяна сама по себе си, но по самата си първична същност тя е индивидуалността, пропусната в теорията за „човека като социално животно“.

Разделението на харизматичния разум на налудност и разумност всъщност е разделение на самия себе си на като себе си и някой друг. Това е и същността на харизмата – другостта, която живее у всеки един от нас, непрестанно съжителстваща със собствената същност, превръщаща другото в мое. Интуитивният отговор на възникващия въпрос коя е истинската човешка същност – налудната или разумната, утвърждава автентичността на арационалното. Но вглеждайки се по-дълбоко в същността на харизматичността, установяваме, че всъщност комбинацията от двете и взаимното им овладяване е това, което формира Аза и определя личността. Тя е собствено човешкото – Азът и неговата другост, неразчленимо слети, преливащи се и взаимно обуславящи се.

Освен за изграждането на собствения свят харизмата е отговорна и за отнасянето на човека навън. Тя е двигател за поставянето и изпълняването на целите, но най-вече тя е механизъм за самонаправата. Чрез установяването на чуждото у самия себе си Азът се отнася към себе си като към някой друг, но чрез това отнасяне той превръща другостта в нещо свое, правейки го част от себе си като такъв. По този начин чрез харизматичността разумът непрестанно пресътворява себе чрез другото на себе си, оставяйки винаги място за новата, все още невъзприета като моя собствена другост. Именно в това се различават и отделните хора – в съотнасянето на разум и лудост, на собствения Аз и другостта в самия мен.

Въпреки индивидуалността и уникалността обаче като че ли всички хора имат общия стремеж за превъзходство и надмощие над другия. Този друг би могъл да бъде колкото другият – чуждият човек, толкова и самият аз, възприет като някой друг. Стремежът за надмощие в самата си същност е отхвърля-

нето на другия, желанието чуждото да бъде претопено и превърнато в мое. И докато при надмогването на другостта в себе си стремежът ни е напълно изпълним, то отнасяйки това желание към друг индивид, не бихме могли да помислим, че той може да се превърне в нещо наше или поне не според самата си същност. Дори отсрещният субект да се намира под нашата власт, той винаги ще си остане чужд по същността си. От тук произтича и желанието за лидерство, стремежът да стоим над останалите. Всяко лидерство е неотменно обвързано с харизмата, която е и пътят към другия, чрез нея му повлияваме и променяме същността му. Колкото по-силна е харизмата ни, толкова по-големи изменения може да предизвика тя в чуждия свят, толкова по-властимащи може да ни накара да се почувстваме.

В този смисъл другият е колкото условие, толкова и пречка за постигането на целта ни. Той е напълно необходимото „поле“, върху което ние трябва да упражним влиянието на собствената си харизма, но той е и тази другост, която не бихме могли да превърнем в част от самите нас, той ни противостои с чуждостта си, явява се като самата граница на нашия личен свят, тъй като не може да бъде част от него.

Харизматичният разум у човека

Последните разсъждения се отнасят до другия като отделен, автономен субект, но разглеждайки другостта като неизменна част от всеки индивид, на първо място трябва да се отбележи нейната необходимост. Именно чрез тази другост човекът се самосъздава. Харизматичният разум ни показва собствените ни липси, явяващи се като другото на нас, а те, от своя страна, се превръщат в стимул за собственото си преодоляване. Тази другост е нещо външно, нещо чуждо и непроизтичащо от моя субект, но с присъствието си в самия мен тя вече е и нещо мое. Чрез трансформацията на чуждото ние градим собствената си субектност, разглеждана като индивидуалност и уникалност, по този начин ние намираме своето място в света, едновременно пребивавайки в него, но и правейки го част от нас, отнемайки другостта му. Харизматичността е възможността за преодоляването на крайността у човека чрез безкрайността на надеждата за подчинение и асимилиране на другостта.

Разгледана по този начин, харизмата е дар, гарант за нашата уникалност, начин да възприемем другия у себе си като самия себе си. Съсредоточавайки се обаче върху налудността на харизмата, няма как да не бъде отбелязан аспектът на нейното съществуване като бреме. Същата тази харизма би могла да се превърне в причината за отчуждението не само от другите, но дори и от самия себе си, видян като друг. Опасността от изоставянето на собствената рационалност, възприемана като нещо чуждо, повлияно от външното, стои в основата на самата харизма като изградена от лудост и разумност. Тази опасност е заплахата за отхвърлянето на самия себе си като някой друг, заплахата за

отпадането на индивида от общия свят и дори от своя собствен поради неприемането на същността си. Лудостта в харизмата постоянно ни подтиква да поставяме под съмнение самите себе си, невярвайки в собствената си разумност. Това, дали тази лудост ще бъде разгледана като загуба на разсъдък, или просто като надделяване на неразумното над разумното в рамките на харизмата, като израз на индивидуалната човешка същност или прекрачване на прага на разумността, зависи единствено от нашата способност да овладеем шизоидното раздвоение между себе си като самия себе си и себе си като някой друг.

Тук идва и необходимостта от антихаризматичния разум като бягство от лудостта и възможност за бъдещо развитие в рамките на нормалното човешко съществуване, където обаче харизмата не губи своето битие. Антихаризматичният разум не трябва да бъде разглеждан като антипод на харизматичния, той не е отричане и заличаване на харизмата, уеднаквяване на индивида със социалната среда и унищожаване на неговата уникалност. Напротив! Антихаризматичният разум е гарант за продължаването на съществуването на харизмата в нейния положителен аспект. Той запазва в харизмата наличието на разума, без което тя би се разпаднала. В този смисъл антихаризматичен и харизматичен разум не трябва да бъдат противопоставяни като добрата и лошата страна на човешката природа, като разумност и налудност, тъй като и двете са съчетани в харизмата, чието реално съществуване би претърпяло регрес, превръщайки се във възможно съществуване без наличието на разсъдък. Без него харизматичният разум би бил просто налудност не само неспособна да провокира развитието на субекта, но и възпираща това развитие.

Харизматичният разум обединява нашия въображаем и реалния свят, позволявайки ни да пребиваваме едновременно и в двата. В харизмата човек е това, което е, но и което иска да бъде, тя определя нашите цели и ни дава възможност да ги осъществим – цели, винаги свързани с триумфа на собственото над чуждото, с преодоляването на другостта, със себеизтъкването и самодоказването, с надмощието. Този стремеж за власт над другия е дълбоко свързан с вътрешната борба с шизоидното раздвоение на човека между себе си като самия себе си и себе си като някой друг. Харизматичният опит по своята същност е шизоиден – той е един ирационален опит, в основата на който лежи необходимостта от доказването на превъзходството над другия, над общоприетото, над вече установеното. Наричам я именно необходимост, защото тя е тази, без която не би могла да съществува харизмата като постоянно подтикваща човека към развитие и самоусъвършенстване, към себенадмогване. Без нея човешкото съществуване не би имало цел, а с това би изгубило и смисъл.

Определена вече като наша същност, харизмата е именно това, което се стреми да осигури осъществяването на целта, поставяйки ни на пътя²⁾, водещ към нея. Харизмата оразличава човека от животното, но в същото време запазва животинското, представено под формата на инстинкт за лично

самосъхранение и благоденствие, изразяващ се във воля за надмощие. Харизматичното искане е обръщане на човека към себе си като към някой друг, изискващо домогването до целите – разумно или налудно. Харизматичността е едновременно надежда и страх, предпазва ни от лудостта, въпреки че я съдържа, удържа разсъдъка, свързвайки го със самата лудост, превръщайки ги в едно неразделимо цяло, което определя самата човешка същност.

Харизматичният разум е интуитивен, подсъзнателен и в голяма степен налуден. В тази шизоидна същност разум и лудост се борят за надмощие едно над друго, тази борба може да бъде разгледана като съревнование между двете страни на човека и донякъде е така, но най-вярната констатация в случая би била, че това е самата човешка същност, бореща се сама със себе си и по този начин изграждаща самата себе си през отнасянето си към другостта си. Харизматичният разум е една специфична лудост, която може да бъде разгледана както по положителен, така и по отрицателен начин – той може да бъде вреден, но често би могъл да се окаже много по-продуктивен и подбуждащ към развитие от нехаризматичния. Неговата сила е в това, да желае, да се надява, да вижда невидимото, докосва недостижимото, да реализира невъобразимото. В същото време той може да бъде и напълно саморазрушителен, опропастяващ същността на Аза, изолиращ човека от света и дори от самия себе си. В харизмата се срещат невъзможно и възможно, мечти и реалност, вяра и разум, магическо и ежедневно, безсмъртие и крайност. Но дали ще успеем да реализираме по пълноценен начин тази среща, зависи от собствената ни възможност да удържим у себе си харизматичността и антихаризматичния разум.

БЕЛЕЖКИ

1. Разглеждането на харизматичността, преплитайки я с човешката душа, несъмнено би довело до необходимостта от споменаването на разделението на човека на тяло и душа. Тази тема препраща към изследването на другостта, направено от Пол Рикьор в „Самия себе си като някой друг“. В настоящия текст другият е видян в аспектите на другостта на самия мен и на чуждия, стоящ срещу мен, външен на същността ми човек. Рикьор обаче разглежда още една нейна форма, представяща собственото тяло на мислещия индивид като нещо външно и различно от Аза. Направено е ясно разграничение между мислещата същност, видяна като самата субектност, и тялото, което ѝ принадлежи. В сегашното си разглеждане на харизматичния разум аз ще се огранича до изследването на разделението на себе си като самия себе си и себе си като някой друг, премислено през другостта на самия субект и чуждостта на другия индивид, незасягайки темата за чуждостта на собственото тяло.
2. Този път би могъл да бъде разгледан в аспекта на историчността на човешкия живот, вземайки предвид влиянието, оказано върху същността на

субекта, от всяко житейско събитие, разбирано като досег на Аза с другостта. По този начин подхожда Рикьор в отнасянето на наративната теория към изграждането на личността. Тук обаче този път е възприет през призмата на конкретната цел, поставена от харизмата. Той не се разглежда толкова като свързан с целостта на човешкия живот, колкото като продукт на харизматичността, подбуждаща ни към коренно различни решения във всяка отделна ситуация не толкова заради промените, настъпили в съзнанието ни от досега с външния свят и повлияли на разумната част на харизмата, колкото поради налудността, съставляваща другата част от същността ни. Разумност и налудност са неразделно слети и непрестанно работещи една с друга, но преобладаващият нюанс в харизмата като че ли е лудостта, затова и пътят е представян като по-скоро продиктуван от тази неразумна страна на харизмата, отколкото като следствие на външните обстоятелства, пречупени от Рикьор през идеята за наративната теория.

THE CHARISMATIC MIND AND THE SCHIZOID BIFURCATION OF THE PERSON BETWEEN SELF AS ITSELF AND SELF LIKE SOMEONE ELSE

Abstract. The charismatic mind is the interior bifurcation between insanity and sense, it is the part of human nature, that carries the potency of soaring and self-overcoming, but also the self-destructive intention, destroying the individual. The charisma is the individuality, uniqueness and difference of the subject to the masses, specifically interlaced with the influence of the social environment and the culture. The charisma could be either a gift or a burden, either a mean or an obstacle, either dignifying or humbling, either self-creation or self-destruction. What part we would destine to our charisma, considered in the actual text as representing the essence of depending on the way we treat the schizoid bifurcation of the charismatic mind, on the opposition between yourself as yourself and yourself as someone else.

✉ **Mrs. Cvetelina Dimitrova**

Sofia University

E-mail: cveti.dimitrova9139@gmail.com